בָּרְיֵי – בריאים. דְּאָכְלָה בֵּיעֵי – ביצים, חָווּ לָהּ בָּנֵי עֵינָנֵי – יהיו לה בנים בעלי עיניים גדולות. דְּאָכְלָה בּוּוְרֵי – דגים גדולים, חָווּ לָהּ בָּנֵי חִינָנֵי – בעלי חן. דְּאָכְלָה כַּרְפְּצָא – כרפס, חָווּ לָהּ בָּנֵי זִיזָתָנֵי – בעלי זיו והדר. דְּאָכְלָה כּוּסְכְּרָתָא – כוסברא, חָווּ לָהּ בָּנֵי בִּישָׁרָנֵי – בעלי בשר. דְּאָכְלָה אֶתְרוֹגָא, חָווּ לָהּ בָּנֵי רֵיחָנֵי – בעלי ריח טוב.

מביאה הגמרא מעשה: דְּרָתֵיהּ [–בתו] דְּשָׁכוֹר מַלְכָּא, אָכְלָה בָּהּ אֶתְרוֹגָא – כשהיתה אמה מעוברת עמה אכלה אתרוג, וַהֲווּ מָפְקֵי לָהּ לְקַמֵּיהּ אֲבוּהָ בְּרֵישׁ רֵיחָנֵי – והיו מעלים אותה לפני אביה, בראש הדברים בעלי הריח הטוב, מחמת הריח הטוב שנדף ממנה.

* * *

הגמרא חוזרת לדיני שעבוד מינקת: אָמַר רַב הוּנָא, בָּדַק לָן – בחן אותנו רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא, זה ודאי שאם הִיא – האם אוֹמֶרֶת שרוצה לְהָנִיק את בנה, וְהוּא – האב אוֹמֵר לה שֶׁלֹּא לְהָנִיק, אלא ישכור עבורו מינקת, כדי שלא יכחיש יפיה, שׁוֹמְעִין לָהּ, משום שצַעֲרָא דְּיָדָהּ הוּא – יש לה צער מריבוי החלב. אך השאלה היא באופן שהוּא אוֹמֵר לְהָנִיק, וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לְהָנִיק, אלא לשכור לו מינקת, מַהוּ – מה הדין. הוסיף רב הונא בר חיננא וביאר באיזה אופן הספק, כָּל הֵיכָא דְּלָאו אוֹרְחָהּ – כל מקום שאין דרך בנות משפחתה להניק מחמת עשירותם, אלא שוכרים מינקת, ודאי שׁוֹמְעִין לָהּ, לנהוג כמשפחתה, וישכור האב מינקת. אך אם הִיא אוֹרְחָהּ – דרך בנות משפחתה להניק, וְהוּא לָאו אוֹרְחֵיהּ – אין דרך בנות משפחתו להניק, מַאי – מה הדין, בָּתַר דִּידֵיהּ אָזְלִינַן – האם הולכים אחר מנהג משפחתו, ואינה חייבת להניק, אוֹ בָּתַר דִּידָהּ אָזְלִינַן – הולכים אחר מנהג משפחתה, ועליה להניק את בנה.

ואמר רב הונא: וּפְשִׁטְנָא לֵיהּ מֵהָא – ופשטנו לו את ספיקו מכלל זה שאמרו חכמים, שאשה הנשאת לאיש 'עוֹלָה עִמּוֹ וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת עִמּוֹ', כלומר, אם היא עניה והוא עשיר, חייב להעלותה לנהוג כמנהג עשירותו, אך אם היא עשירה והוא עני, אינו יכול להורידה לנהוג עמו בעניותו, אלא חייב ליתן לה צרכיה כמנהג עשירותה. והוא הדין לגבי הנקה, כיון שמנהג משפחתו שאין האֵם עצמה מניקה אלא שוכרים לה מינקת, עולה למנהגו, ואינה חייבת להניק בעצמה.

הגמרא מביאה אסמכתא לכלל זה: אָמַר רַב הוּנָא, מַאי קְרָאָה – באיזה פסוק נרמז דין זה, שעולה עמו ואינה יורדת עמו, שנאמר לגבי שרה אמנו, כשנלקחה לבית אבימלך, שאמר לו ה' (בראשית כ ג) 'הִנְּךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהִיא בְּעוּלַת בָּעַל', ולשון 'בְּעֻלַת' שנקט באה ללמד שהאשה נוהגת בַּעֲלִיּוּתוֹ שֶׁל בַּעַל, שאם הבעל מעולה בנכסים ממנה, עולה עמו, וְלֹא בִּירִידָתוֹ שֶׁל בַּעַל, שאם הוא ירוד בנכסים ממנה, אינה יורדת עמו.

דרשה אחרת: רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, מֵהָכָא – מפסוק זה יש ללמוד כן, שנאמר אצל חוה (בראשית ג ב) 'וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי', לְחַיִּים נִיתְּנָה – לטובתה נישאה לו האשה, וְלֹא לְצַעַר נִיתְּנָה.

* * *

שנינו במשנה: 'ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה, טוחנת ואופה ומכבסת מבשלת ומניקה את בנה, מצעת לו המטה ועושה בצמר. הִכְנִיסָה לוֹ שִׁפְחָה אחת, אינה טוחנת ואינה אופה ואינה מכבסת' וְכוּ'. מקשה הגמרא: מכך שפטרה אותה המשנה רק משלש מלאכות אלו, משמע דהָא שְׁאָרָא – אבל את שאר המלאכות, עֲבָדָא – עושה האשה, אף שהכניסה לו שפחה אחת, ומדוע חייבת בהם, וְתֵימָא לֵיהּ – ותאמר לו האשה, עֲיֵילִית לָךְ אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי – הכנסתי לך אשה אחרת, שתעשה מלאכות עבורי ועבורה, וְחָדָא – ואחת שתטרח לְדִידָהּ וּלְדִידָהּ – עבורך ועבורה, ואני לא אצטרך לעשות כלום.

מתרצת הגמרא: מַשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ הבעל, מתוך שהתרבו עתה בני הבית, מצויים יותר אורחים, ואם רק שתי השפחות יעשו את המלאכות, כַּמְפֵי אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי מַאן טָרַח – מי יעשה מלאכה עבור ה'אורחים', שדרכם להשאר שבוע או חודש, וכן עבור ה'פורחים', והיינו אותם שנמצאים זמן קצר וממשיכים לדרכם, וכדי שיהיה מי שיטרח עבורם אין להטיל רק על שתי השפחות את כל מלאכות הבית, אלא אף האשה עצמה עושה מקצת מלאכות.

שנינו במשנה: הכניסה לו שָׁלֹשׁ שפחות, אף אֲרִיסָה מַצַּעַת הַמִּטָּה ואינה עושה בצמר. מקשה הגמרא: משמע שנפטרת רק ממלאכות אלו, הָא שְׁאָרָא, עֲבָדָא – אבל את שאר המלאכות הקטנות שאשה חייבת לעשות לבעלה, צריכה היא לעשות. ומדוע, וְתֵימָא לֵיהּ – ותאמר לו האשה, עֲיֵילִית לָךְ אַחֲרִיתִי – הכנסתי לך שפחה אחרת, שלישית, שתועיל גם לְאוֹרְחֵי וּפָרְחֵי.

מתרצת הגמרא: מַשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ הבעל, נְפִישׁ בְּנֵי בֵיתָא נְפִישׁ אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי – כשמתרבים בני הבית, מתרבים אף האורחים, ואין די בעבודתן של שלשת השפחות, אלא אף את צריכה לעשות חלק מהמלאכות.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן, נמצא שלעולם לא תיפטר האשה מכל המלאכות, שהרי ככל שיתרבו השפחות יתרבו האורחים, וְאַפִּילּוּ אם הכניסה אַרְבַּע שפחות, נַמִּי – גם תצטרך לעשות מלאכות קטנות, שהרי יתרבו יותר אף האורחים, ואילו במשנה שנינו שאם הכניסה ארבע שפחות נפטרת מכל מלאכות הבית. מתרצת הגמרא: כשיש אַרְבַּע שפחות, בֵּינוֹן דְּנָפְשֵׁי לְהוּ – שמרובות הן, מְסַיְּעָן אַהֲדֵדֵי – עוזרות הן זו לזו, ויכולות לעשות את כל המלאכות, ואף של האורחים שהתרבו, ואין האשה צריכה לעשות שום מלאכה.

* * *

שנינו במשנה שאם הכניסה האשה לבעלה שפחה אחת או יותר, נפטרת מחלק ממלאכות הבית, או אף מכולן. הגמרא מבארת מה כוונת המשנה ב'הכניסה לו שפחה': אָמַר רַב חָנָא, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שאמר זאת רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, לֹא – אין כוונת המשנה שהִכְנִיסָה לוֹ מַמָּשׁ, והיינו שהביאה שפחה בנדוניית, אֶלָּא בֵּינָן שֶׁרָאוּיָה לְהַכְנִיס, והיינו שהכניסה נדוניא רבה, בשיעור שכדאי למביאה נדוניא כזו לקנות במקצתה שפחות, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה ממש, פטורה מהמלאכות כפי השיעורים המנויים במשנה. מביאה הגמרא אופן נוסף שנפטרת האשה מהמלאכות המוטלות עליה: תָּנָא בברייתא, אֶחָד – בין שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ שפחות, וְאֶחָד שֶׁצִּמְצְמָה לוֹ מַשָּׂאָהּ, שהסתפקה בפחות ממה שמגיע לה ממנו לצרכיה, ובכסף שנשאר אפשר לקנות שפחה, נפטרת מהמלאכות באילו הכניסה שפחה ממש.

* * *

שנינו במשנה: הכניסה לו אַרְבַּע שפחות, יוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא – בסא מנוחה, ואינה עושה מלאכה. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא, אָמַר רַב הוּנָא, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שיוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא ואינה חייבת במלאכות, אֲבָל ראוי לה לשמש את בעלה בדברים של חיבה, כגון מוֹזֶגֶת – דְּיָדָהּ מַאן טָרַח – מי יטרח עבורך, ולכן מחלקים את כל העבודות בין האשה והשפחה, וכך יוכלו לעשות את המלאכות עבור כולם. מביאה הגמרא את המשך המשנה: הכניסה לו שְׁתַּיִם – שתי שפחות, אף אֵינָהּ מְכַשֶּׁלֶת וְאֵינָהּ מֵנִיקָה וְכוּ'. מקשה הגמרא: הָא שְׁאָרָא, עֲבָדָא – אבל את שאר המלאכות היא עושה, והיינו מצעת את המטה ועושה בצמר, ומדוע היא חייבת בכך, והרי אף שהתבאר לעיל שבשפחה אחת אין די כיון שהם עתה שלשה, והמלאכות מתרבות, מכל מקום עתה הרי הכניסה שפחה נוספת, וְתֵימָא לֵיהּ – ותאמר לו האשה, עֲיֵילִית לָךְ אִיתְּתָא אַחֲרִיתִי – הכנסתי לך אשה אחרת, מלבד הראשונה, דְּטָרְחָה לְדִידִי וּלְדִידָהּ – שתעשה מלאכות עבורי ועבורה, וְחָדָא – ואחת שתטרח לְדִידָהּ וּלְדִידָהּ – עבורך ועבורה, ואני לא אצטרך לעשות כלום.

מתרצת הגמרא: מַשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ הבעל, מתוך שהתרבו עתה בני הבית, מצויים יותר אורחים, ואם רק שתי השפחות יעשו את המלאכות, כַּמְפֵי אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי מַאן טָרַח – מי יעשה מלאכה עבור ה'אורחים', שדרכם להשאר שבוע או חודש, וכן עבור ה'פורחים', והיינו אותם שנמצאים זמן קצר וממשיכים לדרכם, וכדי שיהיה מי שיטרח עבורם אין להטיל רק על שתי השפחות את כל מלאכות הבית, אלא אף האשה עצמה עושה מקצת מלאכות.

שנינו במשנה: הכניסה לו שָׁלֹשׁ שפחות, אף אֵינָהּ מְצַעַת הַמִּטָּה ואינה עושה בצמר. מקשה הגמרא: משמע שנפטרת רק ממלאכות אלו, הָא שְׁאָרָא, עֲבָדָא – אבל את שאר המלאכות הקטנות שאשה חייבת לעשות לבעלה, צריכה היא לעשות. ומדוע, וְתֵימָא לֵיהּ – ותאמר לו האשה, עֲיֵילִית לָךְ אַחֲרִיתִי – הכנסתי לך שפחה אחרת, שלישית, שתועיל גם לְאוֹרְחֵי וּפָרְחֵי.

מתרצת הגמרא: מַשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ הבעל, נְפִישׁ בְּנֵי בֵיתָא נְפִישׁ אוֹרְחֵי וּפָרְחֵי – כשמתרבים בני הבית, מתרבים אף האורחים, ואין די בעבודתן של שלשת השפחות, אלא אף את צריכה לעשות חלק מהמלאכות.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן, נמצא שלעולם לא תיפטר האשה מכל המלאכות, שהרי ככל שיתרבו השפחות יתרבו האורחים, וְאַפִּילּוּ אם הכניסה אַרְבַּע שפחות, נַמִּי – גם תצטרך לעשות מלאכות קטנות, שהרי יתרבו יותר אף האורחים, ואילו במשנה שנינו שאם הכניסה ארבע שפחות נפטרת מכל מלאכות הבית. מתרצת הגמרא: כשיש אַרְבַּע שפחות, בֵּינוֹן דְּנָפְשֵׁי לְהוּ – שמרובות הן, מְסַיְּעָן אַהֲדֵדֵי – עוזרות הן זו לזו, ויכולות לעשות את כל המלאכות, ואף של האורחים שהתרבו, ואין האשה צריכה לעשות שום מלאכה.

* * *

שנינו במשנה שאם הכניסה האשה לבעלה שפחה אחת או יותר, נפטרת מחלק ממלאכות הבית, או אף מכולן. הגמרא מבארת מה כוונת המשנה ב'הכניסה לו שפחה': אָמַר רַב חָנָא, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שאמר זאת רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, לֹא – אין כוונת המשנה שהִכְנִיסָה לוֹ מַמָּשׁ, והיינו שהביאה שפחה בנדוניית, אֶלָּא בֵּינָן שֶׁרָאוּיָה לְהַכְנִיס, והיינו שהכניסה נדוניא רבה, בשיעור שכדאי למביאה נדוניא כזו לקנות במקצתה שפחות, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה ממש, פטורה מהמלאכות כפי השיעורים המנויים במשנה. מביאה הגמרא אופן נוסף שנפטרת האשה מהמלאכות המוטלות עליה: תָּנָא בברייתא, אֶחָד – בין שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ שפחות, וְאֶחָד שֶׁצִּמְצְמָה לוֹ מַשָּׂאָהּ, שהסתפקה בפחות ממה שמגיע לה ממנו לצרכיה, ובכסף שנשאר אפשר לקנות שפחה, נפטרת מהמלאכות באילו הכניסה שפחה ממש.

* * *

שנינו במשנה: הכניסה לו אַרְבַּע שפחות, יוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא – בסא מנוחה, ואינה עושה מלאכה. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר חֲנַנְיָא, אָמַר רַב הוּנָא, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שיוֹשֶׁבֶת בְּקַתֶּדְרָא ואינה חייבת במלאכות, אֲבָל ראוי לה לשמש את בעלה בדברים של חיבה, כגון מוֹזֶגֶת –

המשך בעמוד כט

מושיטה לוֹ כּוֹס של יין, וּמַצַּעַת לוֹ אֶת הַמִּטָּה בסדינים, וּמְרַחֶצֶת לוֹ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו.

* * *

אגב שהוזכר שמלאכות אלו שהן של חיבה ראוי לאשה לעשות לבעלה, מביאה הגמרא את ההלכה לענין נדה: **אָמַר רַב** יִצְחָק **בַּר חֲנַנְיָא, אָמַר רַב הוּנָא, כָּל הַמְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ,** אף **נִדָּה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס** – הושטת כוס של יין, **וְהַצַּעַת הַמִּטָּה** בסדינין, **וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו,** ששופכת מים והוא רוחץ בהם, שכיון שדברים של חיבה הן, עלולים להביאם לידי עבירה. הגמרא מפרשת את אופני ההיתר במלאכות אלו: 'וְהַצַּעַת הַמִּטָּה', **אָמַר רָבָא, לֹא אָמְרָן** שאסורה, **אֶלָּא** להציע את המיטה **בְּפָנָיו,** משום שבזה יש לחוש להרגל עבירה, **אֲבָל שְׁלֹא בְּפָנָיו, לֵית לָן בָּהּ** – אין לנו לאסור זאת, משום שדבר זה לא יביאם לידי עבירה.

ממשיכה הגמרא ומבארת: 'מְזִיגַת הַכּוֹס', וזהו רק אם היא מושיטה לו את הכוס באופן הרגיל, ומניחה לפניו, אבל אם עושה כן בדרך שינוי, מותר. מביאה הגמרא את הנהגות האמוראים בענין זה, **שְׁמוּאֵל,** בזמן שהיתה אשתו אסורה, **מְחַלְּפָא לֵיהּ דְּבֵיתְהוּ בְּיָדָא דִּשְׂמָאלָא** – היתה מחליפה אשתו את הנהגתה ומושיטה לו את הכוס ביד שמאל. **אַבָּיֵי, מְנָחָא לֵיהּ אַפּוּמָּא דְּכוּבָּא** – היתה אשתו מניחה לו את הכוס על פי הקנקן. **רָבָא,** היתה אשתו מניחה לו את הכוס **אַבֵּי סָדְיָא** – ליד הכר שמראשותיו. **רַב פָּפָּא,** היתה אשתו מניחה את הכוס **אַשַּׁרְשִׁיפָּא** – על הספסל.

* * *

אגב המימרא הקודמת שאמר רב יצחק בר חנניא בשם רב הונא, מביאה הגמרא מימרא נוספת בשמו: **אָמַר רַב** יִצְחָק **בַּר חֲנַנְיָא, אָמַר רַב הוּנָא, הַכֹּל מַשְׁחִין בְּפֵנֵי הַשַּׁמָּשׁ** – את כל המאכלים מותר לעכב מלתת מהם למשמש בסעודה עד שיקומו הקרואים מהסעודה, **חוּץ מִבָּשָׂר וְיַיִן,** שצריך לתת לו יחד עם שאר המסובים. **אָמַר רַב חִסְדָּא,** דין זה הוא רק **בְּבָשָׂר שָׁמֵן, וְיַיִן יָשָׁן,** שמתאוה להם ביותר, ומצטער כשאחרים אוכלים והוא אינו אוכל ושותה מהם. **אָמַר רָבָא,** האיסור לשהות מליתן לשמש **בָּשָׂר שָׁמֵן,** שייך **כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ,** אך השהיית **יַיִן יָשָׁן** אסורה רק **בְּתִקּוּפַּת תַּמּוּז,** שאז ריחו חזק, ומחמת החום שיש בתקופה זו מתאוה השמש לשתיית היין.

הגמרא מביאה מעשים בענין הסכנה שיש לאדם המתאוה למאכל מסוים ואינו אוכלו: **אָמַר רַב** עֲנָן **בַּר תַּחְלִיפָא, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל** – מעשה שהייתי עומד לפני שמואל, **וְאֵיתֵיהּ לֵיהּ** **תַּבְשִׁילָא דְּאַרְדֵּי** – והביאו לו תבשיל של כמהין ופטריות, **וְאִי לָאו דְּרָחֵם לִי** – ולולי שנתן לי לאכול ממנו, **אֵיסְתַּכַּנִי** – הייתי מסתכן, משום שהיה אוחזני בולמוס מחמת תאות רעבוני. מביאה הגמרא מעשה דומה: **אָמַר רַב אַשִׁי, הֲוָה קָאִימְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, וְאֵיתֵיהּ לֵיהּ גַּרְגְּלִידֵי דְּלֵיפְתָּא בְּחַלָּא** – והביאו לו עיגולים דקים של לפת בחומץ, **וְאִי לָאו דְּרָחֵם לִי, אֵיסְתַּכַּנִי.**

הגמרא מבארת אלו מאכלים אסור למנוע מהאדם הנמצא במקום האכילה: **רַב פָּפָּא אָמַר,** אסור למנוע מהשמש **אֲפִילּוּ תְּמַרְתָּא דַּהֲנוּנֵיתָא** – תמר שמן. אומרת הגמרא: **כְּלָלָא דְּמִילְתָא** – הכלל בדברים אלו, **כָּל** מאכל **דְּאִית לֵיהּ רֵיחָא** – שיש לו ריח, **וְאִית לֵיהּ קְיוּהָא** – וכן מאכל שיש לו טעם חמוץ, יש לחוש שמא יסתכן בו, ואסור למונעו מהאדם הנמצא במקום האכילה.

הגמרא מביאה מעשה במעלת מי שמקפיד לתת לשמש מיד את מנתו: **אֲבוּהּ בַּר אִיחִי, וּמְנַיְמִין בַּר אִיחִי,** היו להם שמשים בעת הסעודה, **חַד** – אחד מהם, **סָפֵי מִכָּל מִינָא וּמִינָא** – היה נותן לשמש מכל מין ומין שאכל בסעודה. **וְחַד** מהם, **סָפֵי מֵחַד מִינָא** – נתן לשמש בתחילת הסעודה רק ממין אחד, שישבע ממנו, ואת שאר המינים היה נותן לו רק אחרי הסעודה. **מַר** – אותו אחד שהיה נותן לשמש מכל מין ומין בתוך הסעודה, **מְשַׁתֲּעֵי אֲלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ** – היה אליהו הנביא מדבר עמו, **וּמַר** – אותו שנתן רק מין אחד בתחילת הסעודה, ואת השאר השהה לאחרי הסעודה, **לֹא מְשַׁתֲּעֵי אֲלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ** – לא דיבר עמו אליהו הנביא.

מעשה נוסף בענין זה: **הֲנָהוּ תַּרְתֵּין חֲסִידֵי** – מעשה בשני חסידים, **וְאָמְרֵי לַהּ** – ויש אומרים שהמעשה היה עם **רַב מָרִי וְרַב פְּנָחָס בְּנֵי רַב חִסְדָּא, מַר** – אחד מהם **קָדִים סָפֵי** – הקדים לתת לשמש לפני שהוא עצמו אכל, **וּמַר** – האחר **מֵאַחַר סָפֵי** – איחר מלתת לשמש מכל מין ומין עד אחרי שנתן לפניו ולפני האורחים. אותו אחד **דְּקָדִים סָפֵי,** היה **אֲלֵיהוּ הנביא מְשַׁתֲּעֵי בַּהֲדֵיהּ** – מדבר עמו. אך זה **דְּמֵאַחַר סָפֵי** – שאיחר לתת לשמש אחר שהוא אכל, **לֹא מְשַׁתֲּעֵי אֲלֵיהוּ בַּהֲדֵיהּ** לא דיבר עמו אליהו הנביא, משום שכשנותן לפניו ורואה את המאכלים, מצטער הוא, ופעמים שיש הרבה אורחים וצערו רב.

הגמרא מביאה מעשה בחומר הסכנה של מי שמתאוה למאכל ואינו אוכל: **אָמַיְמַר וּמַר וּמָרְא וְרַב אַשִׁי, הֲווּ קָא יָתְבִי אַפִּיתְחָא דְּבֵי אֲוָזּוּר מַלְכָּא** – היו יושבים על פתח ביתו של המלך אזגור, שהיה מלך פרס, **חָלִיף וְאָזִיל אֲטַוּרְנָגָא דְּמַלְכָּא** – עבר שם המלצר שמחלק את המנות לפני המלך והשרים, עם האוכל שמוכן למלך בידו. **חַזְיֵיהּ** – ראהו **רַב אַשִׁי לְמַר וּמָרְא**

דְּחָוֵור אַפֵּיהּ – שהלבינו פניו, מחמת שהתאוה למאכל. שָׁקַל בְּאֶצְבְּעָתֵיהּ – לקח רב אשי מהמאכל באצבעו, ואַגַּח לֵיהּ בְּפוּמֵיהּ – והניח למר זוטרא בפיו. אָמַר לֵיהּ המלצר של המלך לרב אשי, אַפְסְדֵתְּ לְסָעוּדְתָּא דְּמַלְכָּא – קלקלת את סעודת המלך, משום שלא יאכל המלך ממאכל שנגעת בו באצבעך. אָמְרוּ לֵיהּ שוטרי המלך לרב אשי, אַמַּאי תֵּיעֲבִיד הָכִי – מדוע עשית כך. אָמַר לְהוּ רב אשי, מַאן דְּעָבִיד הָכִי פָּסִיל לְמַאכָל דְּמַלְכָּא – מי שעושה מאכל כזה, פסל את מאכל המלך, ואין ראוי שיאכל המלך ממאכליו. אָמְרוּ לֵיהּ, אַמַּאי – מדוע, מה פסול היה במאכל זה. אָמַר לְהוּ רב אשי, דָּבָר אַחֵר חָזְאִי בֵּיהּ – בשר חזיר מצורע ראיתי בו. בָּדְקוּ שוטרי המלך את המאכל, וְלֹא אַשְׁכְּחוּ – לא מצאו שיש בו דבר זה. שָׁקַל אֶצְבְּעָתֵיהּ – לקח רב אשי את אצבעו של הבודק, אַגַּח עֲלֵיהּ – והניח אותה על אחת החתיכות, וְאָמַר לְהוּ רב אשי, חָזְאִי רוּחַ צְרַעַת דְּקָא בָּדְקִיתוּ – האם בדקתם כאן אם יש צרעת. בָּדְקוּ שם, ונעשה לו נס וַאַשְׁכְּחוּ – ומצאו כדבריו, שיש בה צרעת. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לרב אשי, מַאי טַעְמָא סָמַכְתְּ אַנְפָּא – מדוע סמכת על הנס, ונתת ממאכל המלך למר זוטרא. אָמַר לְהוּ רב אשי, חָזְאִי רוּחַ צְרַעַת דְּקָא פָּרְחָה עֲיִלְּוֵיהּ – ראיתי רוח צרעת שפורחת על מר זוטרא מחמת תאות המאכל, והיה מסוכן.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין דומה: הַהוּא רוֹמָאָה – מעשה בגוי רומאי, דְּאָמַר לָהּ לְהַהִיא אִיתְּתָא – שאמר לאשה אחת, מִינַּסְבַתְּ לִי – האם תינשאי לי. אָמְרָה לֵיהּ האשה, לָא. וכדי לכפותה להנשא לו, אָזִיל אֲיְיתֵי רִימְנֵי – הלך והביא רימונים, פָּלֵי וְאָכַל קַמָּהּ – ביקע אותם, ואכל לפניה, ולא נתן לה מהם, והתאותה להם מאד, כָּל מַיָּא דְּצַעֲרֵי לָהּ – כל רוק שעלה בפיה מחמת תאותה למאכל, בְּלָעַתְּיהּ – היתה בולעת אותו, וְלֹא הֲב לָהּ – ולא נתן לה הרומאי מהרימונים, עַד דְּזָג לָהּ – נפחו פניה וכריסה ונעשו כזכוכית, כדרך הנפוחים. לְסוֹף – אחרי שכבר נהיתה מסוכנת, אָמַר לָהּ הרומאי, אִי מְסַיְּינָא לָךְ – אם ארפא אותך, האם מִינַּסְבַתְּ [–תינשאי] לִי, אָמְרָה לֵיהּ האשה אִין – כן. אָזִיל אֲיְיתֵי רִימְנֵי – הלך והביא רימונים נוספים, פָּלֵי וְאָכַל קַמָּהּ – ואף אותם ביקע ואכל לפניה, אך אָמַר לָהּ, כָּל מַיָּא דְּצַעֲרֵי לָךְ – כל רוק שיעלה בפיך מחמת תאות האכילה, תּוֹךְ שָׁדָאי, תּוֹךְ שָׁדָאי – רקקי והשליכי החוצה. עשתה האשה כדבריו, עַד דְּנַפְקָא מִינָּהּ – שיצא ממנה הרוק המסוכן שבלעה, כִּי הוּצָא יַרְקָא – כמו עלה לולב ירוק, וְאִתַּסְיָא – והבריאה.

* * *

שנינו במשנה: ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו' וְעוֹשָׂה – טווה בַּצֶּמֶר'. מדייקת הגמרא: בַּצֶּמֶר, אִין – צריכה היא לטווה, אך בְּפִשְׁתִּים, לָא – אינה צריכה לטווה. מבארת הגמרא: מַתְנִיתִין – משנתינו, הסוברת שאין האשה צריכה לטווה פשתן, מַנִּי – כשיטת מי היא, כְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא, הבעל, אֵינוֹ כּוֹפֶה לאשתו לֹא לַעֲמוֹד לשרת לִפְנֵי אָבִיו, וְלֹא לַעֲמוֹד לשרת לִפְנֵי בָּנָיו, וְלֹא לִיתֵּן לְפָנֵי בְּהֶמְתּוֹ – סוסו וחמורו, אֲבָל כּוֹפֶה לִיתֵּן הֶבֶן לִפְנֵי בְּקָרוֹ – שוורים ופרות. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף אֵינוֹ כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת – לטווה בְּפִשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁפִּשְׁתָּן מַכְרִיחַ אֶת הַפֶּה, וּמְשַׁרְבֵּט – פושט בשרביט אֶת הַשִּׁפָּתַיִם ונעשות גדולות, משום שצריך להרטיבו ברוק בזמן טוויתו. וְחָכְמֵי מִילֵּי – ודבר זה שאמרנו, שפשתן משרבט את השפתים, הוא רק בְּכִיתְנָא רוֹמָאָה – בפשתן רומאי.

* * *

שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ הֵכִינָה לוֹ מֵאָה שְׁפָחוֹת כופה לעשות בצמר, שהבטלה מביאה לידי זימה'. פוסקת הגמרא את ההלכה: אָמַר רַב מַלְכִּיוֹ, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

אגב שהוזכר פסקו של רב מלכיו, מביאה הגמרא ששה דינים, מהם נשנו במשנה ובברייתא, ומהם נאמרו בגמרא, שדיברו בהם רב מלכיו ורב מלכיא, שני אמוראים ששמם דומה. ונותנת בהם הגמרא סימן, שנוכל לזכור מה אמר רב מלכיו ומה אמר רב מלכיא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא, 'שַׁפּוּד' – הדין שנאמר במסכת ביצה (כח:) לגבי שפוד שצלו בו בשר ביום טוב, ומאוס הוא, שמותר לשומטו בטלטול מן הצד ולהניחו בקרן זוית. 'שַׁפָּחוֹת' – הדין האמור כאן, שהלכה כרבי אליעזר שאף אם הכניסה לו מאה שפחות חייבת לעשות בצמר. וְ'נוּמּוֹת' – הדין האמור בנדה (נב.), ששתי שערות שהם סימני גדלות, אין צריך שיהיו שערות ממש אלא די שיש שתי גומות של שערות, אמרם רַב מַלְכִּיוֹ. ואילו 'בְּלוּרִית' – הדין המבואר בברייתא (ע"ז כט.), שישראל המספר את שערותיו של הגוי אסור לתקן לו בלוריתו לשם עבודה זרה, והיינו שצריך להניח מלספר שלש אצבעות סביבות הבלורית לכל צד. ו'אֵפֶר מְקֶלֶה' – שאסור ליתן אפר כירה על גבי מכה, כיון שמשאיר רושם ונראה ככתובת קעקע. וּ'גְבִינָה' – שאסור לאכול גבינה של עובדי כוכבים, משום שמחליקים פניה בשומן חזיר, אמרם רַב מַלְכִּיָא.

רַב פָּפָּא נחלק וְאָמַר סימן אחר לדבר, מַתְנִיתִין וּמַתְנִיתָא – דינים שנאמרו לגבי משניות או ברייתות, אמרם רַב מַלְכִּיָא. ודינים שנאמרו לגבי שְׁמָעְתָתָא – מימרות שהובאו בגמרא, אמרם רַב מַלְכִּיוֹ. וְסִימָנָךְ – וסימן לכלל זה, 'מַתְנִיתָא, מַלְכְּתָא' – הברייתא היא כמלכה כלפי הגמרא, וכן המשנה, שמהן מקשים על מימרות האמוראים, ומלכה היא לשון נקבה, ואף מלכיא הוא לשון נקבה, והסימן הוא שרב מלכיא הוא שדיבר על הברייתות והמשניות.

מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַייְהוּ – מה ההבדל בין דברי רבי חנינא בריה דרב איקא, לבין דברי רב פפא. משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַייְהוּ 'שַׁפָּחוֹת', כלומר, הדין האמור בסוגייתנו שנפסקה הלכה כרבי אליעזר שאפילו אם הכניסה לו מאה שפחות צריכה לעשות בצמר, שלדברי רבי אחא בריה דרב איקא אמר זאת רב מלכיו, ואילו לרב פפא, כיון שדין זה נאמר לגבי משנה, אמר זאת רב מלכיא.

* * *

שנינו במשנה: 'רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר וְכוּ' אף המדיר את אשתו מלעשות מלאכה, יוציא ויתן כתובה, שהבטלה מביאה לידי שיעמום'. מקשה הגמרא: מה הוסיף רבן שמעון בן גמליאל, הרי הַיְינוּ – זהו דברי תַּנָּא קַמָּא – רבי אליעזר, שאומר שאפילו אשה שהכניסה לבעלה מאה שפחות חייבת לטוות צמר, כיון שהבטלה מביאה לידי זימה, ומה החילוק בין הטעם של זימה לבין הטעם של שעמום.

מתרצת הגמרא: אִיכָּא בֵּינַייְהוּ – יש ביניהם הבדל להלכה, באשה דְּמִיפַּלְּגָא בְּגוּדְרַיְיהָא קִיטָנְיָיתָא – שמשחקת בכלבים קטנים, וְנָדְרָשִׁיר – ובמשחק השחמט. שלדברי רבי אליעזר, שהטעם הוא משום זימה, הרי אף בזה יש חשש זימה, כיון שאינה עסוקה בשום מלאכה, אך לטעמו של רבן שמעון בן גמליאל שחושש לשעמום, והיינו לשגעון שבא מחמת הבטלה, אין טעם זה שייך כאן, שהרי אינה יושבת בטלה.

משנה

משנתינו מבארת את דיני המדיר את אשתו מתשמיש המטה, וכן את חיובי העונה המוטלים על כל אדם לפי ענינו: הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, שאסר על עצמו את הנאת תשמישה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אם הדירה רק למשך שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת – שתי שבועות, צריכה להמתין ואינו חייב להוציאה, אך אם הדירה לזמן ארוך יותר, אינה צריכה להמתין, אלא יוציאה מיד בגט ויתן כתובה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, רק אם הדירה שַׁבָּת אַחַת – שבוע אחד, צריכה להמתין, אך יותר מכך אינה צריכה להמתין, אלא יוציאה מיד בגט ויתן כתובה.

דין נוסף: תַּלְמִידִים הלומדים תורה, יוֹצְאִין – רשאים לצאת מעירם לעיר אחרת לְתַלְמוּד תּוֹרָה אף שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת נשותיהם, לתקופה של שְׁלֹשִׁים יוֹם. אך הַפּוֹעֲלִים יוצאים מעירם ללא רשות

המשך בעמוד רכד

נשותיהם לעשות מלאכה בעיר אחרת, רק **שַׁבָּת אַחַת** – שבוע.
נאמר בתורה (שמות כא י) 'שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע', ועתה מבארת המשנה מהו שיעור עונה של כל אדם: **הָעוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה**, שחייבה תורה את האדם לפקוד את אשתו, נתנו בה חכמים שיעורים לפי התעסקות האדם, **תַּגָּרִים** – בני אדם שאינם עוסקים בסחורה או במלאכה, עונתם **בְּכָל יוֹם. הַפּוֹעֲלִים** שתש כחם, עונתם רק **שְׁתַּיִם בְּשַׁבָּת** – פעמיים בשבוע. **הַחַמָּרִים** – המהלכים עם חמוריהם לכפרים להביא תבואה לשוק, **אַחַת בְּשַׁבָּת. הַגַּמָּלִים**, שמביאים חבילות על הגמלים ממקום רחוק, **אַחַת לְשִׁשָּׁים יוֹם. הַסַּפָּנִים**, שיוצאים בספינות לים הגדול, **אַחַת לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.**

* * *

גמרא

הגמרא מבררת מה הם סברות מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל, לגבי המדיר את אשתו מתשמיש המטה. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה טעמם **דְּבֵית שַׁמַּאי**, האומרים שעד שתי שבתות צריכה האשה להמתין, ואין כופים את בעלה לגרשה. משיבה הגמרא: **נָפְקֵי** – לומדים זאת **מִדִּין אִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה**, שטמאה שבועיים ואסורה בתשמיש, וכיון שמצאנו שדרך העולם היא שלפעמים אסורה האשה על בעלה שבועיים, אין לנו לכופו להוציא מחמת זמן כזה. **וְאִילּוּ** טעמם של **בֵּית הִלֵּל**, שצריכה להמתין רק שבוע, משום **דְּנָפְקֵי** – לומדים זאת **מִיּוֹלֶדֶת זָכָר**, שטמאה רק שבוע, ואף זו אינה צריכה להמתין יותר משבוע.
מקשה הגמרא: **וּבֵית הִלֵּל נַמִּי** – ואף לשיטת בית הלל, מדוע למדו מיולדת זכר, **נִגְמְרוּ** – ילמדו **מִיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה**, דכיון שמצאנו בה שהיא ממתינה שבועיים, אם כן אף זו יכולה להמתין שבועיים.
הגמרא מבארת את טעמם של בית הלל באופן אחר: **אִי מִיּוֹלֶדֶת נָפְקֵי לָהּ** – אם היו בית הלל לומדים מיולדת, **הָכֵי נַמִּי** – אכן היו אומרים שצריכה להמתין שבועיים, כיולדת נקבה, אך בית הלל אינם לומדים מיולדת כלל, **אֶלָּא בֵּית הִלֵּל מַנָּחָה נָפְקֵי לָהּ** – לומדים דין זה מדין נדה, שמן התורה ממתינה רק שבוע לטהרתה קודם שתשמש מיטתה, ואף זו צריכה לסבול רק המתנת שבוע, ולא יותר.
מבררת הגמרא: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – באיזו סברא נחלקו בית שמאי ובית הלל, ומדוע אלו לומדים מיולדת נקבה ואלו לומדים מנדה.
מבארת הגמרא: **מַר סָבַר** – בית הלל סוברים שיש ללמוד **מִידֵי דְּשָׁכִיחַ** – דבר המצוי, שרגילות היא שכועס הבעל על אשתו ומדירה הנאה, **מִמִּידֵי דְּשָׁכִיחַ** – מדבר מצוי, והיינו טומאת נדה, שטמאה רק שבוע. אך לידה אינה דבר מצוי, ואין ללמוד ממנה דין זה. **וּמַר סָבַר** – בית שמאי סוברים שמסתבר ללמוד **מִידֵי דְּהוּא נָרִים לָהּ** – דבר שהוא גרם לה איסור, היינו שמדירה הנאה, **מִמִּידֵי דְּהוּא נָרִים לָהּ** – מדבר שהוא גרם לה, היינו לידה, שעל ידו באה לה, וכשם שבלידה ממתינה שבועיים, אף זו צריכה להמתין שבועיים, אך אין ללמוד דין זה מנדה, שאין זה דבר הנגרם על ידו.
הגמרא מבארת באלו אופנים נחלקו בית שמאי ובית הלל: **אָמַר רַב, מַחֲלוֹקֶת** בית שמאי ובית הלל כמה זמן צריכה להמתין היא רק **בְּמֻפָּרֶשׁ** – שפירש בנדרו לכמה זמן הוא מדירה, בית שמאי סוברים שאם הדירה שבועיים צריכה להמתין, ובית הלל סוברים שרק אם הדירה שבוע צריכה להמתין. **אֲבָל בְּסָתָם** – אם הדיר אותה ללא קיצבת זמן, **דִּבְרֵי הַכֹּל יוֹצִיא לְאַלְתַּר** – יגרשנה מיד **וְיִתֵּן כְּתוּבָה**, ואינה צריכה להמתין לו שבוע או שבועיים, שמא ימצא פתח לנדרו. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ** אם הדירה **בְּסָתָם, נַמִּי** – גם כן **יַמְתִּין** מלגרשה, לבית שמאי שבועיים ולבית הלל שבוע, **שָׁמָּא** בתוך זמן זה **יִמְצָא פֶּתַח** חרטה **לְנִדְרוֹ.**
הגמרא מביאה מחלוקת דומה של רב ושמואל בענין אחר, ומבארת מדוע הוצרכו לחלוק בשני המקומות. שואלת הגמרא: מדוע הוצרכו רב ושמואל לחלוק כאן בפירוש, **הָא פְּלִיגִי בָּהּ חָדָא וְיָמְנָא** – הרי נחלקו רב ושמואל במחלוקת זו פעם אחת, בביאור משנה המובאת להלן, ומדבריהם שם אפשר להבין שאף כאן נחלקו, **דְּתָנַן** במשנה להלן (ע.), **הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלֵּיהָנוֹת לוֹ**, ומחמת כן אינו יכול לתת לה מזונות, אם הדירה **עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, יַעֲמִיד פַּרְנָס** – ימנה אדם שיפרנס אותה משלו, ויפרע לו הבעל. **יוֹתֵר מִכָּאן** – אך אם הדירה הנאה ליותר משלשים יום, **יוֹצִיא** את אשתו בגט, **וְיִתֵּן כְּתוּבָה. וְאָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שצריכה להמתין שלשים יום **אֶלָּא בְּמֻפָּרֶשׁ** בנדרו שמדירה רק לשלשים יום, **אֲבָל בְּמדירה סָתָם, יוֹצִיא לְאַלְתַּר וְיִתֵּן כְּתוּבָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ** אם הדירה **בְּסָתָם, נַמִּי יַמְתִּין** שלשים יום, **שָׁמָּא יִמְצָא פֶּתַח לְנִדְרוֹ.** והיינו יכולים להבין שמסתבר שכשם שנחלקו שם אם עליה להמתין שמא ימצא פתח כך יחלקו גם כאן, ומדוע הוצרכו לחלוק בפירוש גם שם וגם כאן.
משיבה הגמרא: **צְרִיכָא** – הוצרכו רב ושמואל לחלוק בפירוש בשתי המשניות, **דְּאִי אִיתְּמַר בָּהָא** – אם היו חולקים בפירוש רק במשנתינו, היינו סבורים שרק **בָּהָא** – במדיר את אשתו מתשמיש המטה **קָאָמַר רַב** שאם לא קצב זמן לנדרו יגרש מיד, **מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר בְּפַרְנָס**, ולכן אינה צריכה להמתין כלל, **אֲבָל בְּהָהִיא** – במדיר את אשתו מליהנות לו, **דְּאֶפְשָׁר** לספק את צרכיה **בְּפַרְנָס**, שיפרנסה במקומו, **אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ** – שמא הוא מודה **לִשְׁמוּאֵל** שימתין שלשים יום שמא ימצא פתח לנדרו. **וְאִי אִיתְּמַר בְּהָהִיא** – במשנה להלן, היינו סבורים שרק **בְּהַהִוא** – במדיר את אשתו מליהנות לו, **קָאָמַר שְׁמוּאֵל** שיש להמתין שלשים יום, משום שאפשר לפרנסה על ידי אחר, **אֲבָל בָּהָא** – במדיר את אשתו מתשמיש המטה, **אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַב** – שמא מודה הוא לרב, שאם לא קצב זמן יוציאה בגט מיד, **צְרִיכָא** – לכן הוצרכו רב ושמואל לחלוק בפירוש בשתי המשניות.

* * *

שנינו במשנה: **הַתַּלְמִידִים יוֹצְאִין לְתַלְמוּד** תורה שלא ברשות שלשים יום **וְכוּ'**. שואלת הגמרא: אם **יוצאים בִּרְשׁוּת** נשותיהם, **כַּמָּה** זמן מותר להם לצאת. משיבה הגמרא: **כַּמָּה דְּבָעֵי** – כמה שרוצים, שהרי נשותיהם מסכימות לכך.